

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ἀριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β6.4-8, 1106a26-b7 & Β6.16, 1106b36-1107a6

A1.

α.

1-Λ: Ἐν παντί δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς.

2-Λ: Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἐκατέρου τῶν ἄκρων... τοῦτο δὲ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὔτω ληπτέον.

3-Σ: οὐ γὰρ εἴ τῷ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἐξ μναῖς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.

β.

Αντικειμενικὴ μεσότης	Υποκειμενικὴ μεσότης
<ul style="list-style-type: none">▪ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα▪ τοῦτο δὲ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν	<ul style="list-style-type: none">▪ πρὸς ἡμᾶς▪ ὁ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει· τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν

B1.

Σύμφωνα με τον Ἀριστοτέλη, ἡ ἀρετὴ εἶναι ἕξις, ἀποκτιέται δηλαδή (ὅπως ἔχει δειχθεῖ ἀπὸ προηγούμενες ἐνότητες) με μακροχρόνια ἀσκήση σε ἠθικὲς πράξεις καὶ διδασκαλία. Δὲν εἶναι, ὅμως, μια οποιαδήποτε ἕξις, ἀφοῦ μεγάλη σημασία ἔχει ἡ ποιότητα των ἐξεῶν μας.

α) Ἡ ἀρετὴ βρίσκεται στο μέσον, ἀνάμεσα δηλαδή στα δύο ἄκρα, τὴν υπερβολὴ καὶ τὴν ἐλλείψη, β) Ἡ ἀρετὴ βρίσκεται στο μέσον που προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά («πρὸς ἡμᾶς»). Αὐτό, ὡστόσο, δε σημαίνει ὅτι τὸ κάθε ἄτομο προσδιορίζει ὅπως θέλει, αυθαίρετα τὴν ἀρετὴ. Κάτι τέτοιο δὲν ἰσχύει γιατί υπεισέρχεται τὸ κριτήριο τοῦ «ὀρθοῦ λόγου», τῆς λογικῆς, καὶ μάλιστα τῆς λογικῆς τοῦ φρόνιμου ἀνθρώπου, ἡ ὁποία διασφαλίζει τὴ σχετικὴ ἀντικειμενικότητα στον προσδιορισμὸ τοῦ μέσου. Ὁ Ἀριστοτέλης με τὴν υποκειμενικὴ μεσότης σχετικοποιεῖ τὸ περιεχόμενο των ἠθικῶν ἀρετῶν, ἀλλά δὲν οδηγεῖται στον σοφιστικὸ σχετικισμό καὶ υποκειμενισμό. Αποδέχεται μᾶλλον τὴ σχετικότητα τοῦ ἠθικοῦ κώδικα καὶ ὄχι τον σχετικισμό, ὅπως ἄλλωστε θα διευκρινίσει παρακάτω, στις ἐπόμενες ἐνότητες. Ἡ σχετικότητα τοῦ ἠθικοῦ κώδικα σημαίνει ὅτι τὸ περιεχόμενο των ἠθικῶν ἀρετῶν ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ περιεχόμενο συγκεκριμένων καὶ

αντικειμενικών σταθερών μεταβλητών, όπως είναι ο χρόνος, ο σκοπός, η κατάσταση κ.τ.λ. γ) Η αρετή είναι προϊόν ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου («*τοῦθ' αἰρεῖται*»). δ) Η αρετή προσδιορίζεται με βάση τη λογική, τον ορθό λόγο. Το στοιχείο αυτό προκύπτει, εξάλλου, και από την αναφορά της λέξης *ἐπιστήμων*, ο οποίος επιζητά («*ζητεῖ*») και επιλέγει («*αἰρεῖται*») τη μεσότητα ακολουθώντας μια λογική διεργασία.

Ανασυνθέτοντας, λοιπόν, όλα αυτά τα στοιχεία μπορούμε να πούμε ότι: Αφού η αρετή είναι μεσότητα που προσδιορίζεται με υποκειμενικά κριτήρια, τα οποία καθορίζονται με βάση τη λογική του κάθε ανθρώπου και μάλιστα του φρόνιμου, άρα υπάρχει η αυτενέργεια και η επιλογή του ατόμου. Άλλωστε, η συνεχής αναζήτηση για τη μεσότητα δηλώνει την εξ έθους απόκτηση των ηθικών αρετών. Επομένως, δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως. Αν ήταν έμφυτο χαρακτηριστικό, θα ήταν αμετάβλητη, όπως αμετάβλητοι είναι και οι νόμοι της φύσης, και, επομένως, θα προσδιοριζόταν με αντικειμενικά κριτήρια. [315 λέξεις].

B2. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Σοφοκλής, *Οιδίπους Τύραννος*, στ. 873-896

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, κάθε «ἐπιστήμων» αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και επιδιώκει και προτιμά («*αἰρεῖται*») το μέσον που προσδιορίζεται με υποκειμενικά και όχι με αντικειμενικά κριτήρια. Έτσι, ο Αριστοτέλης γενικεύει την πρακτική σημασία της υποκειμενικής μεσότητας και συγχρόνως με το ρήμα «*αἰρεῖται*» θέτει και το ζήτημα της *προαιρέσεως*, της ελευθερίας της επιλογής που εναπόκειται σε μας να την κάνουμε ή όχι σε σχέση με τη μεσότητα. Η αρετή καταλήγει ο φιλόσοφος, ορίζεται ως μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα, που επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο, που βρίσκεται στο μέσο το οποίο προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά και καθορίζεται από τη λογική και συγκεκριμένα από τη λογική που καθορίζει ο φρόνιμος άνθρωπος. Η μεσότητα, επομένως, αποτελεί βασικό γνώρισμα της αρετής. Βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κακίες, εκ των οποίων η μία βρίσκεται από την πλευρά της υπερβολής και ξεπερνάει το μέσο και αυτό που πρέπει, ενώ η άλλη βρίσκεται από την πλευρά της έλλειψης, χωρίς να φτάνει στο μέσο και σ' αυτό που πρέπει. Όλα αυτά συμβαίνουν στο χώρο των συναισθημάτων και των πράξεων και είναι αντίθετα με την αρετή· αυτή όμως και βρίσκει και επιλέγει αυτό που πρέπει, το μέσο - υποδηλώνεται και εδώ η *προαίρεσις*.

Η αριστοτελική αντίληψη περί μεσότητας συνδέεται με τη γενικότερη αρχαιοελληνική παράδοση περί μέτρου, την αγάπη δηλαδή της μετριοπάθειας και την αρμονία που εξασφαλίζει η αποφυγή των υπερβολών. Σύμφωνα με το σοφόκλειο χορικό, η *ύβρις*, που επέρχεται αν ξεπερνά κανείς το μέτρο, γεννά τον τύραννο. Κι όταν αυτή η έπαρση, η

υπεροψία μεγαλώσει, τότε καταβαραθρώνεται σε μια μοιραία πτώση. Όποιος ξεπερνά το όριο, το μέτρο, χωρίς να φοβάται τη Δίκη, θα πρέπει να τιμωρηθεί. Η διατάραξη της αρμονίας θα πρέπει να σταματήσει και ο μόνος τρόπος να αποκατασταθεί η τάξη είναι η τιμωρία του ενόχου. Η υπέρβαση του μέτρου συνδέεται επομένως με την αδικία, την αταξία και δεν μπορεί παρά να συνεπάγεται την πτώση του υβριστή. [309 λέξεις].

B3. 1-δ, 2-α, 3-γ, 4-β, 5-ε

B4. *συνεχεῖ-ἀπέχον-ὑπερέχει-ὑπερέχεται-ἔξις, λαβεῖν-λαμβάνουσι-ληπτέον-ληψομένω, ἐλλείπει-ἔλλειψιν-ἐλλείπειν, ταύτον, ἐπιστήμων*